

Sygn. akt II UK 410/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 lipca 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)

SSN Roman Kuczyński

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku A. K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

o wznowienie postępowania wniesionego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 4 lipca 2013 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego - Sądu Pracy i

Ubezpieczeń Społecznych [...]

z dnia 24 maja 2012 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych w dniu 27 lutego 2012 r. wniósł skargę o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 7 grudnia 2011 r.

oddalającym apelację organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w O. z dnia 21 czerwca 2011 r. zmieniającego zaskarżoną decyzję organu rentowego z dnia 18 października 2010 r. i przyznającego wnioskodawcy A. K. prawo do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach. W uzasadnieniu skargi, powołując się na art.114 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz.1227 ze zm.; dalej jako: ustawa emerytalna), organ rentowy podniósł, że w wyniku szczegółowej analizy akt rentowych i osobowych wnioskodawcy doszedł do przekonania, że na podstawie uchwały z dnia 25 kwietnia 1986 r. wnioskodawca został przyjęty w poczet członków Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w B. z dniem 8 stycznia 1985 r., z datą podjęcia zatrudnienia w Spółdzielni, co jednoznacznie wynika z deklaracji członkowskiej znajdującej się w aktach osobowych. Również z dokumentów znajdujących się w aktach osobowych i w aktach rentowych nie wynika, by w okresie od 8 maja 1985 r. do 24 kwietnia 1986 r. wnioskodawca był zatrudniony w Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w B. w charakterze pracownika, wobec czego okres ten nie może zostać uznany za okres pracy w szczególnych warunkach. Wnioskodawca faktycznie nie udowodnił więc co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach, a tym samym nie nabył prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym.

Rozpoznając skargę, Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych uznał zasadność wskazanych w niej podstaw wznowienia i wyrokiem z dnia 24 maja 2012 r. zmienił zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 7 grudnia 2011 r. oraz poprzedzający go wyrok Sądu Okręgowego w O. z dnia 21 czerwca 2011 r. w ten sposób, że oddalił odwołanie wnioskodawcy od decyzji organu rentowego z dnia 18 października 2010 r.

Powyższe rozstrzygnięcie zostało poprzedzone ustaleniami Sądu, z których wynikało, że na mocy decyzji z dnia 18 października 2010 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił wnioskodawcy prawa do emerytury w obniżonym wieku wobec nieudowodnienia okresu piętnastu lat pracy w szczególnych warunkach. Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w O. wyrokiem z 21 czerwca 2011 r. zmienił tę decyzję organu rentowego i przyznał A. K. prawo do emerytury,

począwszy od 22 września 2010 r. Sąd uznał za udowodnione okresy pracy wnioskodawcy w warunkach szczególnych od 26 marca 1975 r. do 30 kwietnia 1977 r. w Przedsiębiorstwie Sprzętowo – Transportowym Budownictwa Rolniczego w E., od 24 maja 1977 r. do 31 grudnia 1984 r. i od 16 października 1986 r. do 30 września 1991 r. w Wojewódzkim Przedsiębiorstwie Sprzętowo - Transportowym Budownictwa w O. oraz od 5 sierpnia 1991 r. do 20 września 1992 r. w „A.” Sp. z o.o., z wyłączeniem okresów korzystania z urlopów bezpłatnych w wyżej wymienionych okresach. W ocenie tego Sądu, na dzień 1 stycznia 1999 r. wnioskodawca wykazał się łącznym dwudziestopięcioletnim stażem ubezpieczeniowym, rozwiązał stosunek pracy oraz udokumentował 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Do pracy w szczególnych warunkach Sąd nie zaliczył okresu od 8 stycznia 1985 r. do 15 października 1986 r., gdyż wówczas wnioskodawca, będąc członkiem Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w B., wykonywał pracę na stanowisku operatora maszyn ciężkich i kierowcy dźwigu na podstawie stosunku członkostwa w spółdzielni, a nie na podstawie stosunku pracy. Przywilej skorzystania z prawa do emerytury w wieku obniżonym został zagwarantowany osobom wykonującym pracę na podstawie stosunku pracy i nie przysługuje członkom spółdzielni wykonującym pracę na podstawie stosunku członkostwa w spółdzielni.

Apelację organu rentowego od wyroku Sądu pierwszej instancji oddalił Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z 7 grudnia 2011 r. Sąd odwoławczy stwierdził, że w okresie zatrudnienia od 26 marca 1975 r. do 30 kwietnia 1977 r. w Przedsiębiorstwie Sprzętowo-Transportowym Budownictwa Rolniczego w E. wnioskodawca wykonywał obowiązki pomocnika maszynisty sprzętu ciężkiego i okres ten nie może być zaliczony do pracy w szczególnych warunkach. Dopiero, gdy od 1 marca 1976 r. wnioskodawcy powierzono obowiązki maszynisty sprzętu to do chwili ustania zatrudnienia w tym zakładzie, tj. do 30 kwietnia 1977 r., wykonywał on samodzielnie obowiązki maszynisty sprzętu ciężkiego i tylko w tym okresie stale i w pełnym wymiarze wykonywał pracę w szczególnych warunkach. Ponadto Sąd Apelacyjny, odmiennie niż Sąd pierwszej instancji, stwierdził, że wnioskodawca wykonywał pracę w szczególnych warunkach w Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w B. Sąd ten wskazał, że wnioskodawca w

poczet członków spółdzielni produkcyjnej został przyjęty dopiero w dniu 25 kwietnia 1986 r. i wobec tego wcześniejszy okres jego pracy od 8 maja 1985 r. do 24 kwietnia 1986 r. należy zaliczyć do okresu pracy w szczególnych warunkach. Ostatecznie Sąd stwierdził, że po doliczeniu wskazanego okresu pracy w szczególnych warunkach w Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej i po odliczeniu okresu urlopu bezpłatnego od 19 czerwca 1991 r. do 30 września 1991 r. wnioskodawca spełnia warunek piętnastu lat pracy w szczególnych warunkach.

Sąd Apelacyjny rozpoznający skargę o wznowienie postępowania wskazał, że zgodnie z art. 114 ust. 2 pkt 2 ustawy emerytalnej, jeżeli prawo do świadczeń lub ich wysokość ustalono orzeczeniem organu odwoławczego, organ rentowy na podstawie nowo przedłożonych dowodów lub ujawnionych okoliczności istniejących przed wydaniem tej decyzji, które mają wpływ na prawo do świadczeń lub na ich wysokość, występuje do organu odwoławczego z wnioskiem o wznowienie postępowania przed tym organem, gdy z przedłożonych dowodów lub ujawnionych okoliczności wynika, że prawo do świadczeń nie istnieje lub że świadczenia przysługują w niższej wysokości; z wnioskiem tym organ rentowy może wystąpić w każdym czasie. Zdaniem Sądu, podstawą wznowienia postępowania w niniejszej sprawie są okoliczności istniejące już przed wydaniem zaskarżonej decyzji, a które zostały niewłaściwie ocenione przez Sądy obu instancji w sprawie objętej skargą o wznowienie, co spowodowało nieuzasadnione przyznanie wnioskodawcy prawa do emerytury. Według Sądu Apelacyjnego, ze znajdującej się w aktach osobowych wnioskodawcy deklaracji członkowskiej w Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w B. wynika, że uchwałą walnego zgromadzenia tej spółdzielni z 25 kwietnia 1986 r. został on przyjęty w poczet członków spółdzielni z dniem 1 stycznia 1985 r. W związku z tym okresu zatrudnienia w Rolniczej Spółdzielni w B. od 1 stycznia 1985 r. do 15 października 1986 r. nie można zaliczyć do pracy w warunkach szczególnych, bowiem przez cały ten okres wnioskodawca pozostawał członkiem tej spółdzielni, wobec czego wykonywał pracę na rzecz spółdzielni nie jako pracownik tylko jako jej członek. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze (jednolity tekst: Dz. U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1848 ze zm.), prawo i obowiązek świadczenia pracy przez członka rolniczej spółdzielni produkcyjnej wynika ze stosunku członkostwa. Oznacza to, że członkostwo w

rolniczej spółdzielni produkcyjnej stanowi podstawę do świadczenia pracy, a do takich stosunków w zasadzie nie mają zastosowania przepisy powszechnego prawa pracy, jako że ich podłożem jest cywilnoprawny charakter stosunku członka ze spółdzielnią w zakresie świadczenia pracy. Prawo i obowiązek świadczenia pracy wynika ze stosunku członkostwa w spółdzielni, z którym wiąże się prawo do udziału w zarządzaniu spółdzielnią i inne rozwiązania instytucjonalne właściwe dla rozwiązań poddanych regulacji prawa spółdzielczego, co wpływa również na sposób organizacji pracy i podporządkowanie w procesie jej świadczenia. Członek rolniczej spółdzielni produkcyjnej nie może świadczyć pracy na podstawie umowy o pracę. Taki pogląd został zawarty w uzasadnieniu postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 2008 r., III UK 92/07 (OSNP 2009 nr 5-6, poz. 80). Według Sądu Apelacyjnego, nie było podstaw do przyjęcia, że wnioskodawca w spornym okresie zatrudniony był w spółdzielni na podstawie umowy o pracę, wobec czego okresu wykonywania pracy na rzecz spółdzielni od 1 stycznia 1985 r. do 15 października 1986 r. nie można było zaliczyć do okresu zatrudnienia pracowniczego. Ponadto Sąd zwrócił uwagę, że przy ustalaniu stażu pracy wnioskodawcy w warunkach szczególnych Sądy obu instancji w sprawie objętej skargą o wznowienie pominęły okresy przebywania wnioskodawcy na urloпах bezpłatnych. Z akt emerytalnych wnioskodawcy w sprawie ustalenia kapitału początkowego, w szczególności z decyzji organu rentowego z dnia 30 października 2009 r. oraz z jego akt osobowych wynika, że w trakcie zatrudnienia w warunkach szczególnych w Wojewódzkim Przedsiębiorstwie Sprzętowo - Transportowym Budownictwa w O. przebywał na urlopie bezpłatnym w okresach od 1 września do 30 listopada 1990 r. i od 19 czerwca do 4 sierpnia 1991 r. Okresu urlopu bezpłatnego udzielonego w trakcie łączącego strony stosunku pracy nie można zaliczyć do stażu pracy w szczególnych warunkach uprawniającego do nabycia prawa do wcześniejszej emerytury, gdyż w tym okresie praca nie była świadczona. Według Sądu Apelacyjnego, Sądy obu instancji w zaskarżonych skargą o wznowienie orzeczeniach błędnie ustaliły okres trwania zatrudnienia wnioskodawcy w warunkach szczególnych w Przedsiębiorstwie Usługowo-Budowlanym „A.” sp. z o.o. Z ustaleń Sądu wynika bowiem, że wnioskodawca był tam zatrudniony od 5 sierpnia 1991 r. do 29 lutego 1992 r., co wynika ze świadectwa pracy, a nie jak

błędnie ustalono do 28 września 1992 r. W takiej sytuacji Sąd Apelacyjny uznał, że nawet po uwzględnieniu jako pracy w szczególnych warunkach zatrudnienia wnioskodawcy od 26 marca 1975 r. do 30 kwietnia 1977 r. w Przedsiębiorstwie Sprzętowo-Transportowym Budownictwa Rolniczego w E. i tak jego łączny staż z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach na dzień 1 stycznia 1999 r. wynosił jedynie 14 lat, 8 miesięcy i 15 dni, co nie uprawnia go do skorzystania z prawa do nabycia wcześniejszej emerytury, a tym samym skarga o wznowienie postępowania musi być uwzględniona.

W wywiedzionej od powyższego wyroku skardze kasacyjnej wnioskodawca, zaskarżając w całości wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 24 maja 2012 r., zarzucił naruszenie:

- 1) art. 403 § 2 k.p.c., przez przyjęcie jako podstawy wznowienia postępowania okoliczności istniejących przed wydaniem zakwestionowanego wnioskiem o wznowienie postępowania prawomocnego wyroku Sądu Apelacyjnego z 7 grudnia 2011 r., co skutkowało ponownym merytorycznym rozpoznaniem istoty sprawy, pomimo przymiotu powagi rzeczy osądzonej przysługującego prawomocnemu wyrokowi;
- 2) art. 114 ust. 2 pkt 2 ustawy emerytalnej w związku z art. 2 Konstytucji RP, przez ponowne merytoryczne rozpoznanie sprawy, uprzednio prawomocnie rozstrzygniętej, pomimo że nowe dowody i okoliczności nie zostały ujawnione, a powołano jedynie istniejące uprzednio;
- 3) art. 379 pkt 3 k.p.c. polegające na orzekaniu co do istoty sprawy w zakresie podstawy objętej prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w O. z dnia 21 czerwca 2011 r. oraz Sądu Apelacyjnego z 7 grudnia 2011 r., co było niedopuszczalne w świetle obowiązującej z mocy art. 365 § 1 k.p.c. zasady powagi rzeczy osądzonej oraz braku podstaw do wznowienia postępowania, co na skutek nierespektowania przez Sąd Apelacyjny powagi rzeczy osądzonej doprowadziło do ponownego, merytorycznego rozpoznania osądzonej uprzednio prawomocnie sprawy;
- 4) art. 184 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej oraz § 2 i § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w

- szczególным charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm., powoływanego dalej jako rozporządzenie), przez ich błędną wykładnię prowadzącą do bezpodstawnego przyjęcia, że ubezpieczony nie był zatrudniony w szczególnych warunkach w okresie świadczenia pracy na rzecz Wojewódzkiego Zakładu Transportu Mleczarskiego w B. oraz na rzecz Przedsiębiorstwa Transportowo-Sprzętowego Budownictwa Rolniczego w E.;
- 5) art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej w związku z § 4 ust. 1 rozporządzenia, przez ich błędną wykładnię prowadzącą do bezpodstawnego przyjęcia, że ubezpieczony, świadcząc w okresie od 8 stycznia 1985 r. do 24 kwietnia 1986 r. pracę na rzecz Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w B. na warunkach świadczących ewidentnie o istnieniu stosunku pracy, nie posiada wymaganego do uzyskania prawa do wcześniejszej emerytury okresu pracy w warunkach szczególnych tylko dlatego, że świadczył zaliczaną do tej kategorii pracę kierowcy samochodów ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, nie posiadając w tym czasie formalnie zawartej umowy o pracę;
- 6) art. 2 i art. 32 Konstytucji RP, przez ich nieprawidłowe zastosowanie, gdyż świadczenie pracy w szczególnych warunkach czy w szczególnym charakterze oznacza pracę o znacznej szkodliwości dla zdrowia lub o znacznym stopniu uciążliwości; praca wykonywana na rzecz spółdzielni, która odpowiada pracy wykonywanej w ramach stosunku pracy powinna być traktowana w sposób tożsamy do tej samej pracy, mającej taki sam charakter i szkodliwość, ale wykonywanej przez pracownika, który następnie w trakcie zatrudnienia nabył status członka rolniczej spółdzielni produkcyjnej.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w całości, zniesienie postępowania w tym zakresie z powodu nieważności postępowania i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w całości i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

W uzasadnieniu skargi podniesiono że podstawą wznowienia postępowania przed sądem pracy i ubezpieczeń społecznych, jako organem odwoławczym w rozumieniu art. 114 ust. 2 pkt 2 ustawy emerytalnej, musi być okoliczność rzeczywiście ujawniona, czyli wykryta i nieznana przed wydaniem prawomocnego wyroku kończącego postępowanie, na którą organ rentowy nie mógł się powołać w zakończonym prawomocnie postępowaniu. Podstawy wznowienia postępowania w trybie art. 114 ust. 2 pkt 2 ustawy emerytalnej nie może stanowić okoliczność, na którą w skardze powołał się organ rentowy, w postaci „ujawnienia” okoliczności niespełnienia przez ubezpieczonego stażu pracy w warunkach szczególnych, w tym korzystanie przez wnioskodawcę z urlopu bezpłatnego w okresie od 1 września 1990 r. do 30 listopada 1990 r. „Ujawnienie” okoliczności w rozumieniu art. 114 ust. 2 pkt 2 ustawy powinno być traktowane tak jak „wykrycie” okoliczności w rozumieniu art. 403 § 2 k.p.c. „Ujawnienie” oznacza, że jakaś istotna dla ustalenia prawa do świadczeń lub ich wysokości okoliczność nie była wcześniej jawna, czyli nie była znana, organ o niej nie wiedział, dlatego nie uwzględnił przy wydawaniu decyzji i nie powołał w prawomocnie zakończonym postępowaniu sądowym. „Ujawnienie” nie może natomiast oznaczać uświadomienia sobie przez organ rentowy własnych zaniedbań, braku staranności, pomyłek, błędów, przeoczeń, uchybień formalnych. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażonym w uchwale składu siedmiu sędziów z 5 czerwca 2003 r., III UZP 5/03 (OSNP 2003r. nr 18, poz. 442) i rozwiniętym w wyroku Sądu Najwyższego z 28 stycznia 2004 r., II UK 228/03 (OSNP 2004 nr 19, poz. 341), podstawy weryfikacji prawomocnej decyzji emerytalnej nie może natomiast stanowić dokonanie ponownej oceny dowodów, rozumianej jako zakwestionowanie wiarygodności dołączonego do wniosku środka dowodowego, chyba że przedłożono nowe dowody podważające jego wiarygodność.

Zdaniem skarżącego, niespełnienie przez ubezpieczonego jednej z przesłanek prawa do emerytury stanowi okoliczność, która w rzeczywistości została pominięta przez organ rentowy przy ustalaniu uprawnień wnioskodawcy do świadczenia i jednoznacznie oraz bezpośrednio wynikała z materiału zgromadzonego w aktach rentowych. Niewątpliwie stanowi okoliczność ujawnioną, czyli wykrytą później w stosunku do wydania przez organ rentowy decyzji z 2010 r.,

a zwłaszcza w stosunku do wydania prawomocnego wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 7 grudnia 2011 r. Organ rentowy nie wykazał, że okoliczność, stanowiąca podstawę wystąpienia z wnioskiem o wznowienie postępowania przed sądem pracy i ubezpieczeń społecznych w postaci charakteru zatrudnienia w okresie od 8 stycznia 1985 r. do 24 kwietnia 1986 r. została ujawniona jako nowa i nieznaną organowi rentowemu przed prawomocnym zakończeniem postępowania, którego dotyczy wnioski o wznowienie. Okoliczność ta stanowiła jeden z warunków przyznania ubezpieczonemu prawa do emerytury na podstawie art. 184 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej, a zatem musiała być rozważana przez organ rentowy zarówno w 2010 r. przy wydawaniu decyzji, jak i w 2011 r. w toku postępowania zakończonego wyrokiem przyznającym ubezpieczonemu prawo do emerytury, w którym to postępowaniu organ rentowy występował jako strona, a tym samym mógł zgłaszać odpowiednie twierdzenia faktyczne, zarzuty formalne i materialne oraz prezentować dowody i argumenty prawne. Zdaniem skarżącego, niedopatrzenie organu rentowego polegające na pominięciu przy ustalaniu prawa ubezpieczonego do emerytury okresu pracy w Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w B., jak też w pozostałych zakładach, gdzie praca świadczona była w szczególnych warunkach, jak też pominięcie kwestii urlopu bezpłatnego nie może być naprawione przez zgłoszony na podstawie art. 114 ust. 2 pkt 2 ustawy emerytalnej wniosek o wznowienie postępowania w sprawie, która zakończyła się prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w O. z 21 czerwca 2011 r., utrzymanym w mocy wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 7 grudnia 2011 r., zmieniającym - na skutek uwzględnienia odwołania wniesionego przez ubezpieczonego - decyzję organu rentowego odmawiającą ubezpieczonemu prawa do emerytury. Prawomocny wyrok, zgodnie z art. 366 k.p.c., korzysta z przymiotu powagi rzeczy osądzonej i nie jest dopuszczalne ponowne rozpoznanie sprawy między tymi samymi stronami o te same roszczenia, o których w nim rozstrzygnięto (art. 379 pkt 3 k.p.c.). Postępowanie sądowe zakończone prawomocnym wyrokiem może być natomiast wznowione z przyczyn i na zasadach określonych w art. 399-416 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 366 k.p.c. prawomocny wyrok Sądu ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, a ponadto tylko między tymi samymi stronami. Innymi słowy, o wystąpieniu stanu powagi rzeczy osądzonej rozstrzyga nie tylko sama tożsamość stron, ale równocześnie tożsamość podstawy faktycznej i prawnej rozstrzygnięcia. Dopiero kumulacja obu tych przesłanek przesądza o wystąpieniu powagi rzeczy osądzonej prowadzącej do nieważności postępowania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 sierpnia 1998 r., I PKN 266/98, OSNP 1999r. nr 17, poz. 554). Nie zachodzi więc sytuacja tożsamości roszczenia w rozumieniu art. 379 pkt 3 k.p.c., gdy wprawdzie w obydwu sprawach o tym samym przedmiocie sporu występują te same strony, lecz różne są ich podstawy faktyczne i prawne. Granice przedmiotowe powagi rzeczy osądzonej określa przedmiot rozstrzygnięcia i podstawa tego rozstrzygnięcia. Oznacza to, że z uwagi na ten sam przedmiot sporu (emerytura w obniżonym wieku) zastosowanie art. 366 k.p.c. w rozpoznawanej sprawie znajdowałoby uzasadnienie, gdyby podstawa rozstrzygnięcia w sprawie zakończonej wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 7 grudnia 2011 r. była tożsama z podstawą roszczenia, zgłoszonego przez organ rentowy w niniejszej sprawie. Sytuacja taka nie wystąpiła, bowiem różne były podstawy prawne obu rozstrzygnięć, skoro w niniejszej sprawie, oprócz tych przepisów, które określają warunki wymagane do uzyskania prawa do emerytury, konieczne było zastosowanie art. 114 ust. 2 pkt 2 w związku z art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej umożliwiającego, przy spełnieniu wskazanych tam przesłanek, ponowne ustalenie prawa do świadczenia emerytalnego. Takiej sytuacji procesowej nie można zatem zakwalifikować jako *rei iudicatae*, jak czyni to skarżący, wobec czego zarzut naruszenia art. 379 pkt 3 k.p.c. jest nieuzasadniony.

Nie można jednak odmówić racji pozostałym zarzutom skarżącego.

W judykaturze Sądu Najwyższego w zasadzie jednolicie przyjmuje się, że wszczęcie postępowania w przedmiocie ponownego ustalenia prawa do świadczeń z ustawy emerytalnej, o którym mowa w jej art. 114 ust. 2 pkt 2 w związku z art. 114 ust. 1, następuje na podstawie przesłanek wymienionych w tym przepisie, a nie na podstawie okoliczności przewidzianych przez art. 403 § 2 k.p.c., wobec czego wystarczające jest przedłożenie nowych dowodów lub ujawnienie takich

okoliczności istniejących przed wydaniem decyzji, z których wynika, że prawo do świadczenia nie istnieje, niezależnie od tego, czy organ rentowy mógł się na nie powołać w poprzednim postępowaniu. Jak trafnie zważył Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 22 lutego 2010 r., I UK 247/09 (LEX nr 585725), w ubezpieczeniach społecznych regułą jest kształtowanie sfery prawnej ubezpieczonych i instytucji ubezpieczeniowej z mocy prawa. Z zastosowaniem mechanizmu nabycia *in abstracto* powstaje przede wszystkim prawo do emerytur i rent. Zgodnie z przepisem art. 100 ustawy emerytalnej, prawo do świadczeń w niej określonych powstaje z dniem spełnienia warunków wymaganych do nabycia prawa. Decyzje organów rentowych mają jedynie charakter deklaratoryjny, potwierdzający powstanie warunków koniecznych do nabycia prawa do świadczenia. W uzasadnieniu uchwały całej Izby Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 grudnia 2000 r., III ZP 29/00 (OSNP 2001r. nr 12, poz. 418) Sąd Najwyższy stwierdził, że prawo do świadczeń powstaje i istnieje niezależnie od decyzji organu rentowego, a tylko jego realizacja w postaci wypłaty świadczenia wymaga potwierdzenia decyzją. Wniosek zainteresowanego nie jest zatem elementem prawa do świadczeń emerytalno - rentowych. Celem zgłoszenia wniosku jest realizacja powstałego *ex lege* prawa. Z uwagi na to, że nie można powoływać się na prawo do świadczeń ustalone błędną decyzją organu rentowego, a więc pomijającą, że nie zostały spełnione warunki, od których uzależnione jest nabycie tego prawa, ustawa emerytalna zawiera przepisy stanowiące podstawę prawną weryfikacji i wzruszalności decyzji organów rentowych, w których zawarto ustalenia pozostające w obiektywnej sprzeczności z ukształtowanym *ex lege* stanem uprawnień emerytalno - rentowych zainteresowanych. Podstawę tę stanowi przepis art. 114 ustawy emerytalnej, określający tryb ponownego ustalenia prawa do świadczeń emerytalno - rentowych lub ich wysokości. Uzasadnieniem dla ponowienia postępowania zakończonych prawomocną decyzją organu rentowego, wyznaczającym jego cel, jest niezgodność zawartego w niej rozstrzygnięcia z ukształtowaną *ex lege* sytuacją prawną zainteresowanego, powstałą na przykład na skutek popełnionych przez organ rentowy uchybień normom prawa materialnego, czy procesowego. W ponowionym postępowaniu organ rentowy dąży więc do ustalenia, czy popełnione uchybienia lub przedłożone dowody albo ujawnione fakty

mają wpływ na zmianę dokonanych wcześniej ustaleń. Bezpośrednim celem ponownego ustalenia jest rozstrzygnięcie o uprawnieniach emerytalno-rentowych zainteresowanych, według stanu faktycznego z chwili wydania weryfikowanych decyzji rentowych. Ponowne ustalenie w trybie przepisu art. 114 ustawy emerytalnej stanowi zatem nadzwyczajną kontynuację poprzedniego postępowania przed organem rentowym, zmierzając do podważenia decyzji organu rentowego, niezależnie od tego, czy uprawomocniła się ona na skutek upływu terminu odwołania, czy też rozstrzygnięcia sądu. To swoiste „wznowienie postępowania” w takich sprawach w sposób oczywisty ogranicza bowiem prawomocność, czy też niewzruszalność decyzji organu rentowego także w sprawach, w których wydano decyzję przyznającą świadczenie, co następuje również wtedy, gdy do przyznania świadczenia dochodzi wyrokiem sądu zmieniającym decyzję organu rentowego. Przepisy art. 114 ustawy różnicują jedynie kompetencje organu rentowego w zależności od okoliczności, w jakich nastąpiło uprawomocnienie się weryfikowanych decyzji rentowych. Wyrazem tego są odrębne regulacje zawarte w przepisach art. 114 ust. 1 i ust. 2 ustawy emerytalnej. Organ rentowy ma pełną kompetencję w zakresie wszczęcia postępowania oraz ponownego rozpoznania sprawy i uchylecia (zmiany) decyzji w sytuacji, gdy uzyskały one przymiot prawomocnych w wyniku upływu terminu do wniesienia od nich odwołania do sądu. Natomiast w razie uprawomocnienia się decyzji na skutek rozpoznania odwołania wyrokiem sądu, kompetencja organu rentowego do wzruszalności prawomocnych decyzji rentowych została wyłączona w sytuacji określonej w przepisie art. 114 ust. 2 pkt 2 ustawy emerytalnej. Zgodnie z powołanym przepisem organ rentowy występuje do sądu z wnioskiem o wznowienie postępowania, gdy z przedłożonych dowodów lub ujawnionych okoliczności wynika, że prawo do świadczeń nie istnieje lub świadczenia przysługują w niższej wysokości.

Podstawową przesłanką zastosowania trybu wskazanego w art. 114 ust. 2 pkt 2 ustawy emerytalnej (przewidzianego tylko dla organu rentowego) jest uprzednie ustalenie prawa do świadczeń (lub ich wysokości) orzeczeniem organu odwoławczego. Okoliczności i dowody wskazane w art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej uzasadniają jednak ponowne ustalenie prawa do świadczenia tylko wtedy, gdy nie stanowią elementu stanu faktycznego sprawy. Jeśli kształtują one

faktyczną podstawę wyroku, to oznacza, że zostały przez sąd ocenione - w odniesieniu do dowodów na podstawie art. 233 k.p.c., a w odniesieniu do ustalonych okoliczności faktycznych - przez pryzmat przepisów prawa materialnego. Nieprawidłowa ocena dowodów, czy też błędne zastosowanie przepisów prawa materialnego przez sąd do ustalonego stanu faktycznego (błąd w subsumpcji) nie mogą zaś stanowić podstawy do ponownego ustalenia prawa do świadczenia na podstawie art. 114 ustawy emerytalnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 września 2011 r., I UK 124/11, LEX nr 1026625).

Nie budzi wątpliwości, że Sąd Apelacyjny w sprawie III AUa .../11, zakończonej prawomocnym wyrokiem z dnia 7 grudnia 2011 r., oceniał dowody dotyczące stosunku członkostwa wnioskodawcy w Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w B. i na ich podstawie przyjął, że ubezpieczony stał się członkiem tej spółdzielni dopiero 25 kwietnia 1986 r., wobec czego wcześniejszy okres jego pracy od 8 maja 1985 r. do 24 kwietnia 1986 r. był okresem pracy w szczególnych warunkach. Z sentencji wyroku Sądu Okręgowego w O. z dnia 21 czerwca 2011 r. w sprawie V U .../10 oraz z uzasadnienia wyroku Sądu Apelacyjnego, oddalającego apelację od tego orzeczenia, wynika także, że przy ustalaniu stażu pracy w szczególnych warunkach były uwzględniane okresy korzystania przez ubezpieczonego z urlopów bezpłatnych. Innymi słowy, te okoliczności, na które powoływał się organ rentowy w skardze o wznowienie postępowania, były oceniane przez Sąd w sprawie objętej skargą. Ewentualna nieprawidłowość tych ocen mogła być wykazywana w środkach odwoławczych od orzeczeń, ale nie może stanowić podstawy ponownego ustalenia prawa do świadczenia. Kierowany do sądu ubezpieczeń społecznych wniosek organu rentowego o ponowne ustalenie prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego na podstawie art. 114 ustawy emerytalnej nie jest bowiem nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia prawomocnego wyroku sądowego przyznającego prawo do emerytury (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2012 r., II UK 160/11, OSNP 2013r. nr 5-6, poz. 64). Sąd rozpoznający wniosek organu rentowego o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem sądu rozpoznaje go w granicach spełnienia warunków określonych w art. 114 ust. 2 pkt 2 w związku z art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej. Brak takich okoliczności prowadzić musi do oddalenia wniosku.

W żadnym bowiem wypadku w postępowaniu dotyczącym ponownego ustalenia prawa do świadczenia nie może zapaść rozstrzygnięcie odmienne od zawartego w prawomocnym wyroku, wydane tylko na tej podstawie, że zdaniem sądu orzekającego prawomocny wyrok zapadł z naruszeniem prawa. Doprowadziłoby to bowiem do kontrolowania przez sąd prawomocnych orzeczeń sądów wydanych w innych sprawach. Wyrok prawomocny, nawet wydany z naruszeniem prawa, ma moc wiążącą (art. 365 k.p.c.) i rozstrzygnięcie w nim zawarte nie może być zmienione w innym postępowaniu. Nie można uznać, że ta jedna z podstawowych reguł postępowania cywilnego nie odnosi się do spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych. Tym samym nie mogło dojść do ponownego ustalenia uprawnień emerytalnych skarżącego tylko dlatego, że zdaniem Sądu rozpoznającego niniejszą sprawę, „okoliczności niewłaściwie ocenione przez sądy obu instancji przyczyniły się do nieuzasadnionego przyznania A. K. prawa do emerytury”. Jak już bowiem powiedziano, wznowienie postępowania przewidziane w art. 114 ust. 2 pkt 2 ustawy emerytalnej nie jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia prawomocnego wyroku, wobec czego nie jest możliwe jego wzruszenie na podstawie odmiennej oceny tych okoliczności, które sąd przyjął za podstawę faktyczną tego prawomocnego orzeczenia.

Z tych względów Sąd Najwyższy uznał skargę kasacyjną za uzasadnioną, wobec czego orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 398²¹ w związku z art. 108 § 2 k.p.c.).